

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 28ης Μαρτίου 2019*

«Προδικαστική παραπομπή – Άρθρο 102 ΣΛΕΕ – Αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας – Οδηγία 2014/104/ΕΕ – Άρθρο 9, παράγραφος 1 – Άρθρο 10, παράγραφοι 2 έως 4 – Άρθρα 21 και 22 – Αγωγές αποζημιώσεως βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Αποτελέσματα των αποφάσεων των εθνικών αρχών ή δικαστηρίων – Προθεσμία παραγραφής – Μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο – Διαχρονική εφαρμογή»

Στην υπόθεση C-637/17,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής απόφασεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa (πρωτοδικείο Λισσαβώνας, Πορτογαλία) με απόφαση της 25ης Ιουλίου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 15 Νοεμβρίου 2017, στο πλαίσιο της δίκης

Cogeco Communications Inc.,

κατά

Sport TV Portugal SA,

Controlinveste-SGPS SA,

NOS-SGPS SA,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Arabadjien (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, T. von Danwitz, E. Levits, C. Vajda και P. G. Xuereb, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 15ης Νοεμβρίου 2018,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Cogeco Communications Inc., εκπροσωπούμενη από τους M. Sousa Ferro και E. Ameye, advogados,

* Γλώσσα διαδικασίας: η πορτογαλική.

- η Sport TV Portugal SA, εκπροσωπούμενη από τους C. I. Pinto Xavier και M. Pena Machete, advogados,
- η Controlinveste-SGPS SA, εκπροσωπούμενη από τους P. J. de Sousa Pinheiro και L. Montenegro, advogados,
- η NOS-SGPS SA, εκπροσωπούμενη από τους G. Machado Borges, J. Vieira Peres, G. Andrade e Castro και M. Martins Pereira, advogados,
- η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους L. Inez Fernandes και M. Figueiredo, καθώς και από την D. Sousa,
- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον S. Fiorentino, avvocato dello Stato,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις P. Costa de Oliveira και B. Ernst, καθώς και από τους G. Meessen και C. Vollrath,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 17ης Ιανουαρίου 2019,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 9, παράγραφος 1, του άρθρου 10, παράγραφοι 2 έως 4, του άρθρου 21, παράγραφος 1, και του άρθρου 22 της οδηγίας 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημιώσεως βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2014, L 349, σ. 1), καθώς και του άρθρου 102 ΣΛΕΕ και των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της Cogeco Communications Inc. και, αφετέρου, της Sport TV Portugal SA, της Controlinveste-SGPS SA και της NOS-SGPS SA, σχετικά με την αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από τις αντίθετες προς τον ανταγωνισμό πρακτικές της Sport TV Portugal, ως θυγατρικής της Controlinveste-SGPS και NOS-SGPS.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104 προβλέπει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία θεσπίζει ορισμένους αναγκαίους κανόνες για να διασφαλίζεται ότι οιοσδήποτε υπέστη ζημία λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού από επιχείρηση ή από ένωση επιχειρήσεων μπορεί να ασκήσει αποτελεσματικά το δικαίωμα για αξίωση πλήρους αποζημίωσης για την εν λόγω ζημία από την επιχείρηση ή την ένωση επιχειρήσεων. Θεσπίζει τους κανόνες για την προώθηση του ανόθευτου ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά και την άρση των εμποδίων στην εύρυθμη λειτουργία της, διασφαλίζοντας ισότιμη προστασία σε όλη την Ένωση για οποιονδήποτε έχει υποστεί τέτοια ζημία.»

4 Το άρθρο 2 της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, εφαρμόζονται οι ακόλουθοι ορισμοί:

1) “παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού”, η παράβαση των άρθρων 101 ή 102 ΣΛΕΕ ή του εθνικού δικαίου ανταγωνισμού,

[...]

3) “εθνικό δίκαιο ανταγωνισμού”, οι διατάξεις του εθνικού δικαίου που επιδιώκουν κατά κύριο λόγο τον ίδιο στόχο με τα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ και οι οποίες εφαρμόζονται στην ίδια υπόθεση και παράλληλα με το ενωσιακό δίκαιο ανταγωνισμού, σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 1 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1/2003, και που δεν περιλαμβάνουν διατάξεις εθνικού δικαίου που επιβάλλουν ποινικές κυρώσεις σε φυσικά πρόσωπα, εκτός εάν οι εν λόγω ποινικές κυρώσεις συνιστούν το μέσο με το οποίο επιβάλλονται οι κανόνες ανταγωνισμού που ισχύουν για τις επιχειρήσεις,

[...]

12) “τελεσίδικη απόφαση παράβασης”, η σχετική με παράβαση απόφαση η οποία δεν μπορεί ή δεν μπορεί πλέον να υπόκειται σε τακτικό ένδικο μέσο,

[...]».

5 Το άρθρο 9, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι η παράβαση διάταξης δικαίου ανταγωνισμού η οποία έχει διαπιστωθεί με τελεσίδικη απόφαση εθνικής αρχής ανταγωνισμού ή αναθεωρητικού δικαστηρίου θεωρείται πλέον αδιάψευστη για τους σκοπούς της αγωγής αποζημίωσης που εισάγεται ενώπιον των εθνικών τους δικαστηρίων, δυνάμει των άρθρων 101 ή 102 ΣΛΕΕ ή δυνάμει του εθνικού δικαίου ανταγωνισμού.»

6 Το άρθρο 10, παράγραφοι 2 έως 4, της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«2. Η προθεσμία παραγραφής δεν αρχίζει να τρέχει πριν από την παύση της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού και προτού ο αιτών λάβει γνώση ή μπορεί ευλόγως να αναμένεται ότι γνωρίζει τα εξής:

α) τη συμπεριφορά και το γεγονός ότι συνιστά παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού,

β) το γεγονός ότι η παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού προκάλεσε ζημία στον ίδιο και

γ) την ταυτότητα του παραβάτη.

3. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η προθεσμία παραγραφής για την άσκηση αγωγής αποζημίωσης είναι τουλάχιστον πενταετής.

4. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η προθεσμία παραγραφής αναστέλλεται ή, αναλόγως προς το εθνικό δίκαιο, διακόπτεται εάν μια αρχή ανταγωνισμού λάβει μέτρα που αποβλέπουν στη διερεύνηση ή τη διαδικασία για παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού με την οποία σχετίζεται η αγωγή αποζημίωσης. Η αναστολή λήγει τουλάχιστον ένα έτος μετά την τελεσιδικία της απόφασης για την παράβαση ή μετά την περάτωση της διαδικασίας με άλλον τρόπο.»

- 7 Το άρθρο 21 της οδηγίας 2014/104 ορίζει, στην παράγραφο 1, τα εξής:

«Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για τη συμμόρφωση με την παρούσα οδηγία έως τις 27 Δεκεμβρίου 2016. Ανακοινώνουν αμελλητί στην Επιτροπή το κείμενο των εν λόγω διατάξεων.

Τα μέτρα αυτά, κατά τη θέσπισή τους από τα κράτη μέλη, περιέχουν αναφορά στην παρούσα οδηγία ή συνοδεύονται από παρόμοια αναφορά κατά την επίσημη δημοσίευσή τους. Οι λεπτομερείς διατάξεις για την αναφορά αυτή καθορίζονται από τα κράτη μέλη.»

- 8 Το άρθρο 22 της οδηγίας αυτής ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά μέτρα που θεσπίζουν σύμφωνα με το άρθρο 21 προκειμένου να συμμορφωθούν με τις ουσιαστικές διατάξεις της παρούσας οδηγίας δεν εφαρμόζονται αναδρομικά.

2. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά μέτρα που θεσπίζονται σύμφωνα με το άρθρο 21, εκτός από αυτά που αναφέρονται στην παράγραφο 1 δεν ισχύουν για αγωγές αποζημίωσης που ασκούνται ενώπιον εθνικού δικαστηρίου πριν από τις 26 Δεκεμβρίου 2014.»

Το πορτογαλικό δίκαιο

- 9 Το άρθρο 498 του Código Civil (αστικού κώδικα) ορίζει τα εξής:

«1. Το δικαίωμα αποζημίωσης παραγράφεται μετά την πάροδο τριετίας από το χρονικό σημείο κατά το οποίο ο ζημιωθείς έλαβε γνώση της αξιώσεώς του, ακόμη κι αν αγνοεί την ταυτότητα του υπαίτιου ή την ακριβή έκταση της ζημίας, με την επιφύλαξη, στην περίπτωση που έχει παρέλθει η σχετική προθεσμία, της συνήθους παραγραφής, η οποία αρχίζει να τρέχει από το ζημιογόνο γεγονός.

[...]

- 10 Το άρθρο 623 του Código de Processo Civil (κώδικα πολιτικής δικονομίας) ορίζει τα ακόλουθα:

«Η αμετάκλητη καταδίκη στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας συνιστά, έναντι τρίτων, μαχητό τεκμήριο ως προς τη συνδρομή των πραγματικών και νομικών προϋποθέσεων για την επιβολή ποινής και ως προς τα στοιχεία του αδικήματος, σε κάθε πολιτική δίκη που αφορά έννομες σχέσεις οι οποίες εξαρτώνται από τη διάπραξη του αδικήματος».

- 11 Δυνάμει του άρθρου 24 του Lei n.º 23/2018 – Direito a indemnização por infração ao direito da concorrência, transpõe a Diretiva 2014/104/UE, do Parlamento Europeu e do Conselho, de 26 de novembro de 2014, relativa a certas regras que regem as ações de indemnização no âmbito do direito nacional por infração às disposições do direito da concorrência dos Estados-Membros e da União Europeia, e procede à primeira alteração à Lei n.º 19/2012, de 8 de maio, que aprova o novo regime jurídico da concorrência, e à quarta alteração à Lei n.º 62/2013, de 26 de agosto, Lei de Organização do Sistema Judiciário (νόμος 23/2018 – Δικαίωμα αποζημίωσης κατόπιν παραβάσεως του δικαιού του ανταγωνισμού, περί μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο της οδηγίας 2014/104/EE του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαιού για παραβάσεις των διατάξεων του δικαιού ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τον οποίον τροποποιείται για πρώτη φορά ο νόμος 19/2012, της 8ης Μαΐου, για τη θέσπιση νέου νομικού πλαισίου για τον ανταγωνισμό, και για τέταρτη φορά ο νόμος 62/2013, της 26ης Αυγούστου, για την οργάνωση του συστήματος της απονομής της δικαιοσύνης), της 5ης Ιουνίου 2018 (*Diário da República*, σειρά 1, αριθ. 107, της 5ης Ιουνίου 2018), με τον οποίο μεταφέρθηκε στο πορτογαλικό δίκαιο η οδηγία

2014/104, οι ουσιαστικές διατάξεις του νόμου αυτού, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν το βάρος αποδείξεως, δεν εφαρμόζονται αναδρομικά, οι δε δικονομικές διατάξεις του νόμου αυτού δεν εφαρμόζονται επί αγωγών που ασκήθηκαν πριν από την έναρξη ισχύος του.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 12 Η εγκατεστημένη στον Καναδά εταιρία Cogeco Communications ήταν μέτοχος της Cabovisão – Televisão Por Cabo SA (στο εξής: Cabovisão) από τις 3 Αυγούστου 2006 έως τις 29 Φεβρουαρίου 2012.
- 13 Στις 30 Απριλίου 2008, η Cabovisão και η Sport TV Portugal σύναψαν σύμβαση μετάδοσης προγράμματος τηλεοπτικού σταθμού.
- 14 Στις 30 Ιουλίου 2009, η Cabovisão υπέβαλε στην Autoridade da Concorrência (Αρχή Ανταγωνισμού, Πορτογαλία) καταγγελία κατά των ZON Multimédia, Serviços de Telecomunicações e Multimédia-SGPS SA, ZON TV Cabo Portugal SA, Sport TV Portugal και ZON Conteúdos – Actividade de Televisão e de Produção de Conteúdos SA, σχετικά με πρακτικές περιοριστικές του ανταγωνισμού στην αγορά των αθλητικών τηλεοπτικών σταθμών premium, και πιο συγκεκριμένα σχετικά με πολιτική τιμών που συνεπαγόταν δυσμενείς διακρίσεις, η οποία συνιστούσε, κατά την Cabovisão, κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης.
- 15 Η Αρχή Ανταγωνισμού έθεσε την καταγγελία στο αρχείο ως προς όλες τις εταιρίες τις οποίες αφορούσε, εξαιρουμένης της Sport TV Portugal.
- 16 Με απόφαση της 14ης Ιουνίου 2013, η Αρχή Ανταγωνισμού έκρινε ότι η Sport TV Portugal είχε υποπέσει σε κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης της, κατά την έννοια τόσο του άρθρου 102 ΣΛΕΕ όσο και της αντίστοιχης διάταξης της εθνικής νομοθεσίας, και επέβαλε στην εταιρία αυτή πρόστιμο 3 730 000 ευρώ.
- 17 Η Sport TV Portugal ζήτησε την ακύρωση της απόφασης αυτής ενώπιον του Tribunal da Concorrência, Regulação e Supervisão (δικαστηρίου για υποθέσεις ανταγωνισμού, ρύθμισης και εποπτείας, Πορτογαλία). Το εν λόγω δικαστήριο έκανε εν μέρει δεκτή την προσφυγή της Sport TV Portugal, αφού διαπίστωσε ότι το άρθρο 102 ΣΛΕΕ δεν είχε εφαρμογή εν προκειμένω, διότι δεν είχε αποδειχθεί ότι η επίμαχη εμπορική πρακτική μπορούσε να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, κατά την έννοια του άρθρου αυτού. Κατά συνέπεια, το δικαστήριο αυτό μείωσε το ποσό του επιβληθέντος προστίμου σε 2 700 000 ευρώ.
- 18 Η Sport TV Portugal άσκησε έφεση κατά της πρωτόδικης απόφασης ενώπιον του Tribunal da Relação de Lisboa (εφετείου Λισσαβώνας, Πορτογαλία). Με απόφαση της 11ης Μαρτίου 2015, το εφετείο επικύρωσε την πρωτόδικη απόφαση.
- 19 Στις 27 Φεβρουαρίου 2015, η Cogeco Communications άσκησε ενώπιον του Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa (πρωτοδικείου Λισσαβώνας, Πορτογαλία) αγωγή κατά, μεταξύ άλλων, της Sport TV Portugal και των μητρικών της εταιριών. Με την αγωγή ζητείται η αποκατάσταση της ζημίας την οποία ισχυρίζεται ότι υπέστη η Cogeco Communications λόγω των αντίθετων στον ανταγωνισμό πρακτικών που ακολούθησε η Sport TV Portugal κατά το διάστημα από τις 3 Αυγούστου 2006 έως τις 30 Μαρτίου 2011. Η Cogeco Communications ζήτησε από το εν λόγω δικαστήριο να διαπιστώσει, καταρχάς, ότι οι επίμαχες πρακτικές συνιστούσαν παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ και/ή της αντίστοιχης εθνικής διάταξης. Συναφώς, το εν λόγω δικαστήριο κρίνει ότι ο διάδικος αυτός δύναται ακόμη να αποδείξει ενώπιόν του ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη καταχρηστική συμπεριφορά επηρεάζει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών.

- 20 Οι εναγόμενες της κύριας δίκης υποστηρίζουν ότι, ακόμη και αν υποθεθεί ότι η Cogeco Communications έχει δικαίωμα αποκατάστασης της ζημίας που ισχυρίζεται ότι υπέστη, το δικαίωμα αποζημιώσεως που προβάλλει έχει παραγραφεί. Συγκεκριμένα, το πορτογαλικό δίκαιο περί εξωσυμβατικής ευθύνης, που έχει εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης, προβλέπει τριετή προθεσμία παραγραφής, η οποία άρχισε είτε στις 30 Απριλίου 2008, ημερομηνία σύναψης της προαναφερθείσας στη σκέψη 13 της παρούσας απόφασης σύμβασης τηλεοπτικής μετάδοσης, είτε στις 30 Ιουλίου 2009, ημερομηνία υποβολής της καταγγελίας της Cogeco Communications στην Αρχή Ανταγωνισμού, είτε στις 30 Μαρτίου 2011, ημερομηνία κατά την οποία έπαυσαν οι αντίθετες στον ανταγωνισμό ενέργειες, είτε, το αργότερο, στις 29 Φεβρουαρίου 2012, ημερομηνία πώλησης της Cabovisão από την Cogeco Communications. Οι εναγόμενες της κύριας δίκης διευκρινίζουν ότι, σε καθεμία από αυτές τις ημερομηνίες, η Cogeco Communications είχε στη διάθεσή της όλα τα αναγκαία στοιχεία για να εκτιμήσει αν διέθετε ή όχι δικαίωμα προς αποζημίωση.
- 21 Η Cogeco Communications προβάλλει ότι η προθεσμία παραγραφής του άρθρου 498 του Αστικού Κώδικα άρχισε μόλις από την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης της Αρχής Ανταγωνισμού, δηλαδή στις 14 Ιουνίου 2013. Συγκεκριμένα, μόνο μετά την έκδοση της απόφασης αυτής μπορούσε να έχει στη διάθεσή της όλα τα αναγκαία στοιχεία προκειμένου να λάβει γνώση της ύπαρξης πρακτικών αντίθετων προς το δίκαιο του ανταγωνισμού και προκειμένου να ασκήσει το δικαίωμά της προς αποζημίωση. Έως την έκδοση της ως άνω απόφασης της Αρχής Ανταγωνισμού μπορούσε να προβάλει μόνον υπόνοια παράβασης των κανόνων του ανταγωνισμού. Κατά την Cogeco Communications, η εν λόγω προθεσμία παραγραφής είχε, εν πάση περιπτώσει, ανασταλεί κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον της Αρχής Ανταγωνισμού.
- 22 Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι αντίδικοι στην κύρια δίκη είναι εταιρίες ιδιωτικού δικαίου, ότι η αγωγή της οποίας έχει επιληφθεί ασκήθηκε πριν από την παρέλευση της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2014/104 στο εσωτερικό δίκαιο και ότι, κατά την ημερομηνία άσκησης της αγωγής αυτής, η οδηγία δεν είχε ακόμη μεταφερθεί στην πορτογαλική έννομη τάξη.
- 23 Υπ' αυτές τις συνθήκες, το Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa (πρωτοδικείο Λισσαβώνας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Έχουν το άρθρο 9, παράγραφος 1, και το άρθρο 10, παράγραφοι [2 έως 4], της οδηγίας [2014/104], καθώς και οι λοιπές διατάξεις της οδηγίας αυτής ή οι ισχύουσες γενικές αρχές του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την έννοια ότι δημιουργούν δικαιώματα υπέρ ιδιώτη (εν προκειμένω, ανωνύμου εμπορικής εταιρίας καναδικού δικαίου) την ικανοποίηση των οποίων μπορεί ο τελευταίος να επιδιώξει δικαστικώς έναντι άλλου ιδιώτη (εν προκειμένω, ανωνύμου εμπορικής εταιρίας πορτογαλικού δικαίου) στο πλαίσιο αγωγής αποζημιώσεως για προβαλλόμενες ζημίες απορρέουσες από παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού, λαμβανομένου ιδίως υπόψη του ότι κατά την ημερομηνία ασκήσεως της επίμαχης αγωγής (27 Φεβρουαρίου 2015) δεν είχε καν παρέλθει ακόμη η ταχθείσα προς τα κράτη μέλη προθεσμία για τη μεταφορά της οδηγίας [2014/104] στο εθνικό δίκαιο, δυνάμει του άρθρου 21, παράγραφος 1, της οικείας οδηγίας;
- 2) Έχουν το άρθρο 10, παράγραφοι [2 έως 4], της οδηγίας [2014/104], καθώς και οι λοιπές διατάξεις της οδηγίας αυτής ή οι ισχύουσες γενικές αρχές του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την έννοια ότι προσκρούει σε αυτά διάταξη του εθνικού δικαίου όπως το άρθρο 498, παράγραφος 1, του [...] αστικού κώδικα, το οποίο, εφαρμοζόμενο επί πραγματικών περιστατικών που έλαβαν χώρα πριν από τη δημοσίευση της οδηγίας, πριν από την έναρξη ισχύος της και πριν από την ταχθείσα για τη μεταφορά της στο εθνικό δίκαιο προθεσμία, στο πλαίσιο αγωγής η οποία ασκήθηκε επίσης πριν την ως άνω τελευταία ημερομηνία:
- α) τάσσει τριετή προθεσμία παραγραφής του δικαιώματος αποζημιώσεως βάσει εξωσυμβατικής αστικής ευθύνης,

- β) ορίζει ότι ο υπολογισμός της τριετούς αυτής προθεσμίας αρχίζει από την ημερομηνία κατά την οποία ο ζημιωθείς έλαβε γνώση του δικαιώματός του, ακόμη και αν δεν γνώριζε την ταυτότητα του υπαιτίου και την ακριβή έκταση της ζημίας, και
- γ) δεν περιέχει κανόνα δυνάμει του οποίου να επιβάλλεται ή να επιτρέπεται η αναστολή ή η διακοπή της ως άνω παραγράφης λόγω του γεγονότος και μόνον ότι η αρχή προστασίας του ανταγωνισμού έλαβε μέτρα στο πλαίσιο έρευνας ή διαδικασίας σχετικά με παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού στην οποία αναφέρεται η αγωγή αποζημίωσης;
- 3) Έχουν το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας [2014/104], καθώς και οι λοιπές διατάξεις της οδηγίας αυτής ή οι ισχύουσες γενικές αρχές του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την έννοια ότι προσκρούει σε αυτά διάταξη του εθνικού δικαίου, όπως το άρθρο 623 του [...] κώδικα πολιτικής δικονομίας, το οποίο, εφαρμοζόμενο επί πραγματικών περιστατικών που έλαβαν χώρα πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας και πριν από την ταχθείσα για τη μεταφορά της στο εθνικό δίκαιο προθεσμία, στο πλαίσιο αγωγής η οποία ασκήθηκε επίσης πριν από την ως άνω τελευταία ημερομηνία:
- α) προβλέπει ότι καταδίκη με απρόσβλητη απόφαση στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας λόγω παραβάσεως δεν παράγει αποτελέσματα επί διαδικασίας ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων που αφορά έννομες σχέσεις οι οποίες εξαρτώνται από τη διάπραξη της παραβάσεως; Η (ανάλογα με την ερμηνεία που θα γίνει δεκτή),
- β) ορίζει ότι η ως άνω καταδίκη με απρόσβλητη απόφαση στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας λόγω παραβάσεως συνιστά, έναντι τρίτων, απλώς και μόνο μαχητό τεκμήριο ως προς τη συνδρομή των πραγματικών και νομικών προϋποθέσεων για την επιβολή κυρώσεως, σε κάθε πολιτική δίκη που αφορά έννομες σχέσεις οι οποίες εξαρτώνται από τη διάπραξη της παραβάσεως;
- 4) Έχουν το άρθρο 9, παράγραφος 1, το άρθρο 10, παράγραφοι [2 έως 4], της οδηγίας [2014/104] ή το άρθρο 288, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ ή τυχόν άλλη διάταξη του πρωτογενούς ή παραγώγου δικαίου, το νομολογιακό προηγούμενο ή οι ισχύουσες γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης την έννοια ότι προσκρούει σε αυτά η εφαρμογή κανόνων του εθνικού δικαίου όπως το άρθρο 498, παράγραφος 1, του [...] αστικού κώδικα και το άρθρο 623 του [...] κώδικα πολιτικής δικονομίας, οι οποίοι, εφαρμοζόμενοι επί πραγματικών περιστατικών που έλαβαν χώρα πριν από τη δημοσίευση, την έναρξη ισχύος και την ταχθείσα προθεσμία για τη μεταφορά της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο, στο πλαίσιο αγωγής η οποία ασκήθηκε επίσης πριν από την ως άνω τελευταία ημερομηνία, δεν λαμβάνουν υπόψη το γράμμα και τον σκοπό της οδηγίας [2014/104] και δεν τείνουν προς την επίτευξη του επιδιωκόμενου με αυτήν αποτελέσματος;
- 5) Επικουρικώς, και μόνον εφόσον το Δικαστήριο απαντήσει καταφατικά σε οποιοδήποτε από τα ανωτέρω ερωτήματα, έχουν το άρθρο 22 της οδηγίας [2014/104], καθώς και οι λοιπές διατάξεις της οδηγίας αυτής ή οι ισχύουσες γενικές αρχές του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την έννοια ότι προσκρούει σε αυτά η εν προκειμένω εφαρμογή από το εθνικό δικαστήριο του άρθρου 498, παράγραφος 1, του [...] αστικού κώδικα ή του άρθρου 623 του [...] κώδικα πολιτικής δικονομίας υπό την ισχύουσα διατύπωσή τους, αλλά ερμηνευόμενα και εφαρμοζόμενα κατά τρόπο που συνάδει με τις διατάξεις του άρθρου 10 της οδηγίας [2014/104];
- 6) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πέμπτο ερώτημα, δύναται ιδιώτης να επικαλεστεί το άρθρο 22 της οδηγίας [2014/104] έναντι άλλου ιδιώτη ενώπιον εθνικού δικαστηρίου στο πλαίσιο αγωγής αποζημίωσης για ζημίες που υπέστη συνεπεία παραβάσεως του δικαίου του ανταγωνισμού;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πέμπτου και του έκτου ερωτήματος

- 24 Με το πέμπτο και το έκτο προδικαστικό ερώτημα, τα οποία πρέπει να συνεξετασθούν πρώτα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, εάν το άρθρο 22 της οδηγίας 2014/104 έχει την έννοια ότι η οδηγία αυτή έχει εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης.
- 25 Όσον αφορά την εφαρμογή *ratione temporis* της οδηγίας 2014/104, επισημαίνεται ότι η οδηγία αυτή περιέχει ειδική διάταξη η οποία καθορίζει ρητώς τις προϋποθέσεις της διαχρονικής εφαρμογής των δικονομικών και των ουσιαστικών διατάξεων της.
- 26 Πιο συγκεκριμένα, αφενός, δυνάμει του άρθρου 22, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, τα κράτη μέλη όφειλαν να διασφαλίζουν τη μη αναδρομική εφαρμογή των εθνικών διατάξεων που θεσπίζουν κατ' εφαρμογήν του άρθρου 21 της οδηγίας, προκειμένου να συμμορφωθούν προς τις ουσιαστικές διατάξεις της.
- 27 Αφετέρου, δυνάμει του άρθρου 22, παράγραφος 2, της οδηγίας 2014/104, τα κράτη μέλη όφειλαν να διασφαλίζουν ότι καμία εθνική διάταξη την οποία έχουν θεσπίσει προκειμένου να συμμορφωθούν προς τις δικονομικές διατάξεις της οδηγίας δεν έχει εφαρμογή επί αγωγής αποζημιώσεως της οποίας είχε επιληφθεί εθνικό δικαστήριο πριν από τις 26 Δεκεμβρίου 2014.
- 28 Ωστόσο, από το άρθρο 22, παράγραφος 2, της οδηγίας 2014/104 προκύπτει εξ αντιδιαστολής ότι τα κράτη μέλη είχαν την εξουσία να αποφασίσουν, κατά τη μεταφορά της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, εάν οι εθνικοί κανόνες που αποσκοπούν στη μεταφορά των δικονομικών διατάξεων της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο θα εφαρμόζονται επί των αγωγών αποζημιώσεως που ασκούνται μετά τις 26 Δεκεμβρίου 2014, αλλά πριν από την ημερομηνία μεταφοράς της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο ή, το αργότερο, πριν από τη λήξη της προθεσμίας για τη μεταφορά της.
- 29 Επομένως, σε περίπτωση που ένα κράτος μέλος, κατά την άσκηση της εξουσίας αυτής, έχει αποφασίσει ότι οι διατάξεις της εσωτερικής έννομης τάξης διά των οποίων μεταφέρονται στο εσωτερικό δίκαιο οι δικονομικές διατάξεις της οδηγίας 2014/104 δεν εφαρμόζονται σε αγωγές αποζημιώσεως που έχουν ασκηθεί πριν από την έναρξη ισχύος των εν λόγω εθνικών διατάξεων, οι αγωγές που έχουν ασκηθεί μετά την 26η Δεκεμβρίου 2014, αλλά πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας αυτής στο εσωτερικό δίκαιο, εξακολουθούν να διέπονται αποκλειστικά από τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες που ίσχυαν ήδη πριν από τη μεταφορά.
- 30 Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο για τις εθνικές διατάξεις τις οποίες έχουν θεσπίσει, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 21 της οδηγίας 2014/104, τα κράτη μέλη προκειμένου να συμμορφωθούν προς τις ουσιαστικές διατάξεις της οδηγίας, δεδομένου ότι, όπως προκύπτει από το γράμμα του άρθρου 22, παράγραφος 1, αυτής, οι εν λόγω εθνικές διατάξεις δεν πρέπει να εφαρμόζονται αναδρομικά.
- 31 Εν προκειμένω, αφενός, δεν αμφισβητείται ότι η αγωγή αποζημιώσεως της Cogeco Communications ασκήθηκε στις 27 Φεβρουαρίου 2015, δηλαδή πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2014/104 στο εσωτερικό δίκαιο και πριν από τη μεταφορά της οδηγίας στην πορτογαλική έννομη τάξη με τον νόμο 23/2018.
- 32 Αφετέρου, από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι ο Πορτογάλος νομοθέτης αποφάσισε, με το άρθρο 24 του νόμου αυτού, ότι οι εθνικοί κανόνες για τη μεταφορά των δικονομικών διατάξεων της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο δεν εφαρμόζονται επί αγωγών αποζημιώσεως που έχουν ασκηθεί πριν την έναρξη ισχύος του εν λόγω νόμου.

- 33 Υπό τις συνθήκες αυτές και λαμβανομένου υπόψη του ότι το άρθρο 22, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104 απαγορεύει την αναδρομική εφαρμογή των ουσιαστικών διατάξεων του πορτογαλικού δικαίου που έχουν θεσπισθεί βάσει του άρθρου 21 της οδηγίας, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, εν πάση περιπτώσει, η οδηγία δεν έχει *ratione temporis* εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης.
- 34 Βάσει των προεκτεθέντων, στο πέμπτο και στο έκτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 22 της οδηγίας 2014/104 έχει την έννοια ότι η οδηγία αυτή δεν έχει εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης.

Επί του δευτέρου ερωτήματος και επί του πρώτου μέρους του τετάρτου ερωτήματος

- 35 Κατ' αρχάς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, στο πλαίσιο της προβλεπόμενης από το άρθρο 267 ΣΛΕΕ διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου, εναπόκειται στο Δικαστήριο να δώσει στο εθνικό δικαστήριο χρήσιμη απάντηση, η οποία να του παρέχει δυνατότητα επίλυσης της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να αναδιατυπώσει, εφόσον είναι αναγκαίο, τα προδικαστικά ερωτήματα που του υποβάλλονται. Το γεγονός ότι, από τυπικής απόψεως, ένα εθνικό δικαστήριο διατύπωσε προδικαστικό ερώτημα παραπέμποντας σε ορισμένες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης δεν εμποδίζει το Δικαστήριο να του παράσχει όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία που μπορούν να είναι χρήσιμα για να αποφανθεί επί της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί, ανεξαρτήτως του αν στα υποβληθέντα ερωτήματα γίνεται μνεία των στοιχείων αυτών. Συναφώς, αποτελεί έργο του Δικαστηρίου να συναγάγει, από το σύνολο των στοιχείων που παρέχει το εθνικό δικαστήριο και, ιδίως, από το σκεπτικό της απόφασης περί παραπομπής, εκείνα τα στοιχεία του δικαίου της Ένωσης που χρήζουν ερμηνείας, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της διαφοράς (απόφαση της 27ης Ιουνίου 2017, *Congregación de Escuelas Rías Provincia Betania*, C-74/16, EU:C:2017:496, σκέψη 36 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 36 Εν προκειμένω, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των στοιχείων που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, των παρατηρήσεων που υπέβαλαν η Cogeco Communications, η Sport TV Portugal, η Controlinveste-SGPS, η NOS-SGPS, η Πορτογαλική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, καθώς και της απάντησης που δόθηκε στο πέμπτο και στο έκτο προδικαστικό ερώτημα, προκειμένου να παρασχεθούν στο αιτούν δικαστήριο χρήσιμα ερμηνευτικά στοιχεία πρέπει να αναδιατυπωθούν το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα και το μέρος του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος που αφορά τη συμβατότητα εθνικής ρύθμισης όπως το άρθρο 498 παράγραφος 1, του αστικού κώδικα με το δικαιο της Ένωσης.
- 37 Ειδικότερα, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι το Tribunal Judicial da Comarca de Lisboa (πρωτοδικείο Λισσαβώνας) ζητεί, πιο συγκεκριμένα, να διευκρινισθεί εάν το άρθρο 102 ΣΛΕΕ, καθώς και οι αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία, αφενός, προβλέπει ότι η προθεσμία παραγραφής για τις αγωγές αποζημιώσεως είναι τριετής και αρχίζει από την ημερομηνία κατά την οποία ο ζημιωθείς λαμβάνει γνώση του δικαιώματος αποζημιώσεως, ακόμη και αν δεν γνωρίζει τον υπαίτιο της παράβασης και το εύρος της ζημίας, και, αφετέρου, δεν προβλέπει καμία δυνατότητα αναστολής ή διακοπής της παραγραφής κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον της εθνικής αρχής ανταγωνισμού.
- 38 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 102 ΣΛΕΕ παράγει άμεσα αποτελέσματα στις σχέσεις μεταξύ των ιδιωτών και γεννά, υπέρ των πολιτών, δικαιώματα τα οποία τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να προασπίζουν (πρβλ. απόφαση της 5ης Ιουνίου 2014, *Kone* κ.λπ., C-557/12, EU:C:2014:1317, σκέψη 20 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 39 Η πλήρης αποτελεσματικότητα του άρθρου 102 ΣΛΕΕ και, πιο συγκεκριμένα, η πρακτική αποτελεσματικότητα της προβλεπόμενης από το άρθρο αυτό απαγόρευσης θα θιγόταν εάν δεν αναγνωριζόταν σε κάθε πρόσωπο το δικαίωμα να ζητήσει αποκατάσταση της ζημίας που του έχει προκαλέσει η καταχρηστική συμπεριφορά κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχείρησης, συμπεριφορά ικανή είτε να περιορίσει είτε να νοθεύσει τον ανταγωνισμό (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 5ης Ιουνίου 2014, Kone κ.λπ., C-557/12, EU:C:2014:1317, σκέψη 21 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 40 Επομένως, κάθε πρόσωπο δικαιούται να ζητήσει αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη, εφόσον υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της εν λόγω ζημίας και απαγορευόμενης από το άρθρο 102 ΣΛΕΕ κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 5ης Ιουνίου 2014, Kone κ.λπ., C-557/12, EU:C:2014:1317, σκέψη 22 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 41 Το δικαίωμα κάθε προσώπου να ζητήσει αποζημίωση για τέτοια ζημία ενισχύει, πράγματι, την αποτελεσματική λειτουργία των κανόνων ανταγωνισμού της Ένωσης και αποθαρρύνει πρακτικές που συνίστανται στην κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης οι οποίες ενδέχεται να περιορίζουν ή να νοθεύουν τον ανταγωνισμό, συμβάλλοντας έτσι στη διατήρηση συνθηκών πραγματικού ανταγωνισμού εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρβλ. απόφαση της 5ης Ιουνίου 2014, Kone κ.λπ., C-557/12, EU:C:2014:1317, σκέψη 23 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 42 Ελλείψει εφαρμοστέας *ratione temporis* σχετικής ρύθμισης του δικαίου της Ένωσης, εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να θεσπίσει ρυθμίσεις για την άσκηση του δικαιώματος προς αποκατάσταση ζημίας οφειλόμενης σε κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, η οποία απαγορεύεται βάσει του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, περιλαμβανομένων των σχετικών με την παραγραφή ρυθμίσεων, υπό την επιφύλαξη της τηρήσεως των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 5ης Ιουνίου 2014, Kone κ.λπ., C-557/12, EU:C:2014:1317, σκέψη 24).
- 43 Επομένως, οι κανόνες που εφαρμόζονται επί ενδίκων βοηθημάτων τα οποία αποσκοπούν στην προάσπιση των δικαιωμάτων που οι πολίτες αντλούν από το άμεσο αποτέλεσμα του δικαίου της Ένωσης δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκοί από τους κανόνες που αφορούν αντίστοιχα ένδικα βοηθήματα εσωτερικής φύσεως (αρχή της ισοδυναμίας) ούτε να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή εξαιρετικώς δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων τα οποία απονέμει η έννομη τάξη της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας) (απόφαση της 5ης Ιουνίου 2014, Kone κ.λπ., C-557/12, EU:C:2014:1317, σκέψη 25).
- 44 Συναφώς, και ειδικώς στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού, οι κανόνες αυτοί δεν πρέπει να θίγουν την αποτελεσματική εφαρμογή του άρθρου 102 ΣΛΕΕ (πρβλ. απόφαση της 5ης Ιουνίου 2014, Kone κ.λπ., C-557/12, EU:C:2014:1317, σκέψη 26).
- 45 Στο πλαίσιο αυτό, δεδομένου ότι οι προθεσμίες παραγραφής αποτελούν ρυθμίσεις που διέπουν την άσκηση του δικαιώματος αποκατάστασης ζημίας οφειλόμενης σε παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού, πρέπει, πρώτον, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 81 των προτάσεων του, να αξιολογηθεί συνολικά το σύστημα της παραγραφής στο πορτογαλικό δίκαιο.
- 46 Δεύτερον, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες των υποθέσεων που άπτονται του δικαίου του ανταγωνισμού και, ειδικότερα, το γεγονός ότι για την άσκηση αγωγής αποζημιώσεως λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης είναι καταρχήν απαραίτητη η διενέργεια πολύπλοκης ανάλυσης πραγματικών περιστατικών και οικονομικών στοιχείων.
- 47 Υπό τις συνθήκες αυτές, επισημαίνεται ότι μια εθνική ρύθμιση που ορίζει την ημερομηνία από την οποία αρχίζει η παραγραφή, τη διάρκεια της παραγραφής και τις περιπτώσεις αναστολής ή διακοπής της πρέπει να προσαρμόζεται στις ιδιαιτερότητες του δικαίου του ανταγωνισμού και στους στόχους της εφαρμογής των κανόνων του δικαίου αυτού εκ μέρους των ενδιαφερομένων, προκειμένου να μην υπονομεύεται η πλήρης αποτελεσματικότητα του άρθρου 102 ΣΛΕΕ.

- 48 Επομένως, η διάρκεια της προθεσμίας παραγραφής δεν μπορεί να είναι τόσο σύντομη ώστε, συνδυαζόμενη με άλλους κανόνες της παραγραφής, να καθιστά πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης.
- 49 Οι σύντομες προθεσμίες παραγραφής, οι οποίες αρχίζουν προτού ο ζημιωθείς από παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης να είναι σε θέση να γνωρίζει την ταυτότητα του διαπράξαντος την παράβαση, είναι πιθανό να καθιστούν αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης.
- 50 Συγκεκριμένα, για να μπορεί ο ζημιωθείς να ασκήσει αγωγή αποζημίωσης, είναι απαραίτητο να γνωρίζει ποιος είναι ο υπαίτιος της παράβασης του δικαίου του ανταγωνισμού.
- 51 Το ίδιο ισχύει και για μια σύντομη προθεσμία παραγραφής, η οποία δεν αναστέλλεται ούτε διακόπτεται κατά τη διάρκεια διαδικασιών οι οποίες καταλήγουν είτε σε απρόσβλητη απόφαση που εκδίδεται από την εθνική αρχή ανταγωνισμού είτε σε απόφαση παράγουσα δεδικασμένο που εκδίδεται από δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται ενδίκου βοηθήματος.
- 52 Συγκεκριμένα, το ζήτημα εάν η προθεσμία της παραγραφής συνάδει προς τις επιταγές της αρχής της αποτελεσματικότητας έχει ιδιαίτερη σημασία τόσο για τις αγωγές αποζημίωσης που ασκούνται ανεξαρτήτως του αν υφίσταται απρόσβλητη απόφαση της εθνικής αρχής ανταγωνισμού όσο και για τις αγωγές εκείνες που ασκούνται μετά την έκδοση τέτοιας απόφασης. Όσον αφορά τις τελευταίες αυτές αγωγές, εάν η προθεσμία παραγραφής, η οποία αρχίζει πριν από την ολοκλήρωση των διαδικασιών κατόπιν των οποίων η εθνική αρχή ανταγωνισμού εκδίδει απόφαση που καθίσταται απρόσβλητη ή ένα δικαστήριο που επιλαμβάνεται ενδίκου βοηθήματος εκδίδει απόφαση παράγουσα δεδικασμένο, είναι πολύ σύντομη σε σχέση με τη διάρκεια των διαδικασιών αυτών και δεν μπορεί ούτε να ανασταλεί ούτε να διακοπεί κατά τη διάρκειά τους, δεν μπορεί να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο παρέλευσης της προθεσμίας παραγραφής προτού καν ολοκληρωθούν οι εν λόγω διαδικασίες. Σε μια τέτοια περίπτωση, όσοι έχουν υποστεί ζημία δεν θα μπορούσαν να ασκήσουν αγωγές που θεμελιώνονται σε απρόσβλητη διοικητική απόφαση ή δικαστική απόφαση παράγουσα δεδικασμένο, με την οποία διαπιστώνεται παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού της Ένωσης.
- 53 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η τριετής προθεσμία παραγραφής, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία, αφενός, αρχίζει από την ημερομηνία κατά την οποία ο ζημιωθείς έλαβε γνώση του δικαιώματός του σε αποζημίωση, έστω και αν ο υπαίτιος της παράβασης δεν είναι γνωστός, και, αφετέρου, δεν μπορεί να ανασταλεί ή να διακοπεί κατά τη διάρκεια διαδικασίας ενώπιον της εθνικής αρχής ανταγωνισμού, καθιστά πρακτικώς αδύνατη ή υπέρμετρα δυσχερή την άσκηση του δικαιώματος πλήρους αποζημίωσης.
- 54 Όσον αφορά την αρχή της ισοδυναμίας, προκύπτει, εν προκειμένω, ότι η αρχή αυτή δεν θίγεται, καθώς διαπιστώνεται ότι οι εθνικοί κανόνες που αφορούν την προθεσμία παραγραφής εφαρμόζονται τόσο στις αγωγές αποζημίωσης που θεμελιώνονται στο δίκαιο της Ένωσης όσο και σε εκείνες που θεμελιώνονται στο εθνικό δίκαιο, η δε εφαρμογή των κανόνων αυτών δεν εξαρτάται από το ζήτημα εάν το δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης απορρέει από παράβαση εθνικών κανόνων ανταγωνισμού ή του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης.
- 55 Βάσει των προεκτεθέντων, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα και στο μέρος του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος που αφορά τη συμβατότητα εθνικής ρύθμισης όπως το άρθρο 498, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα με το δίκαιο της Ένωσης πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 102 ΣΛΕΕ, καθώς και η αρχή της αποτελεσματικότητας έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία, αφενός, προβλέπει ότι η προθεσμία παραγραφής για τις αγωγές αποζημίωσης είναι τριετής και αρχίζει από την ημερομηνία κατά την οποία ο ζημιωθείς λαμβάνει γνώση του δικαιώματος αποζημίωσης, ακόμη και αν δεν είναι γνωστός ο υπαίτιος της παράβασης, και, αφετέρου, δεν προβλέπει καμία δυνατότητα αναστολής ή διακοπής της παραγραφής κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον της εθνικής αρχής ανταγωνισμού.

Επί του τρίτου ερωτήματος και του δευτέρου μέρους του τετάρτου ερωτήματος

- 56 Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημά του και με το μέρος του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος το οποίο αφορά τη συμβατότητα εθνικής ρύθμισης όπως το άρθρο 623 του κώδικα πολιτικής δικονομίας με το δίκαιο της Ένωσης, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί εάν το άρθρο 102 ΣΛΕΕ, καθώς και οι αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας αντιτίθενται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία προβλέπει ότι η διαπίστωση παράβασης του δικαίου του ανταγωνισμού με απρόσβλητη απόφαση στο πλαίσιο διαδικασίας επιβολής κυρώσεων ενώπιον εθνικής αρχής ανταγωνισμού είτε δεν δεσμεύει τον εθνικό δικαστή ο οποίος επιλαμβάνεται αγωγής αποζημιώσεως, κατά τη διαπίστωση της ύπαρξης παράβασης του δικαίου του ανταγωνισμού, είτε καθιερώνει απλώς μαχητό τεκμήριο ως προς το ζήτημα αυτό.
- 57 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, για τα σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης προδικαστικά ερωτήματα που έχει υποβάλει το εθνικό δικαστήριο εντός του νομικού και πραγματικού πλαισίου το οποίο έχει προσδιορίσει με δική του ευθύνη και την ακρίβεια του οποίου δεν οφείλει να ελέγξει το Δικαστήριο, ισχύει το τεκμήριο ότι τα ερωτήματα αυτά είναι λυσιτελή. Άρνηση του Δικαστηρίου να αποφανθεί επί αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως υποβληθείσας από εθνικό δικαστήριο χωρεί μόνον όταν προδήλως προκύπτει ότι η ζητούμενη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή επίσης όταν το Δικαστήριο δεν έχει στη διάθεσή του τα πραγματικά και τα νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του υποβλήθηκαν (απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017, Núñez Torreiro, C-334/16, EU:C:2017:1007, σκέψη 38 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 58 Εν προκειμένω, από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι το Tribunal da Concorrência, Regulação e Supervisão (δικαστήριο για υποθέσεις ανταγωνισμού, ρύθμισης και εποπτείας) ακύρωσε εν μέρει την απόφαση της Αρχής Ανταγωνισμού της 14ης Ιουνίου 2013, με το σκεπτικό ότι το άρθρο 102 ΣΛΕΕ δεν είχε εφαρμογή επί της συμπεριφοράς της Sport TV Portugal, διότι δεν είχε αποδειχθεί ότι η επίμαχη εμπορική πρακτική ήταν ικανή να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, κατά την έννοια του άρθρου αυτού. Στις 11 Μαρτίου 2015, το Tribunal da Relação de Lisboa (εφετείο Λισσαβώνας) επικύρωσε την απόφαση του Tribunal da Concorrência, Regulação e Supervisão (δικαστηρίου για υποθέσεις ανταγωνισμού, ρύθμισης και εποπτείας).
- 59 Επομένως, η υπόθεση της οποίας έχει επιληφθεί το αιτούν δικαστήριο δεν έχει ως αντικείμενο αγωγή αποζημιώσεως ασκηθείσα κατόπιν απρόσβλητης απόφασης η οποία έχει εκδοθεί από εθνική αρχή ανταγωνισμού ή απόφασης παράγουσας δεδικασμένο η οποία έχει εκδοθεί από δικαστήριο επιληφθέν ενδίκου βοηθήματος και με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ.
- 60 Είναι, συνεπώς, πρόδηλον ότι η ερμηνεία του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, καθώς και των αρχών της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας η οποία ζητείται στο πλαίσιο του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος και του μέρους του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος που αφορά τη συμβατότητα εθνικής ρύθμισης όπως το άρθρο 623 του κώδικα πολιτικής δικονομίας με το δίκαιο της Ένωσης δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης και, συνεπώς, τα ερωτήματα αυτά είναι अपαράδεκτα.

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 61 Κατόπιν των απαντήσεων που δόθηκαν στο δεύτερο, το τρίτο, το τέταρτο, το πέμπτο και το έκτο προδικαστικό ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 62 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 22 της οδηγίας 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει την έννοια ότι η οδηγία αυτή δεν έχει εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης.
- 2) Το άρθρο 102 ΣΛΕΕ, καθώς και η αρχή της αποτελεσματικότητας έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία, αφενός, προβλέπει ότι η προθεσμία παραγραφής για τις αγωγές αποζημίωσης είναι τριετής και αρχίζει από την ημερομηνία κατά την οποία ο ζημιωθείς λαμβάνει γνώση του δικαιώματος αποζημίωσης, ακόμη και αν δεν είναι γνωστός ο υπαίτιος της παράβασης, και, αφετέρου, δεν προβλέπει καμία δυνατότητα αναστολής ή διακοπής της παραγραφής κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον της εθνικής αρχής ανταγωνισμού.

(υπογραφές)